

Bijzondere vergadering

1

Vergaderjaar 2009–2010

10 november 2009

Afscheid mevrouw mr. Yvonne E.M.A. Timmerman-Buck

Bijzondere plenaire zitting ter gelegenheid van het afscheid van mevrouw mr. Yvonne E.M.A. Timmerman-Buck, oud-voorzitter van de Eerste Kamer

Dinsdag 10 november 2009

Aanvang 16.30 uur

Voorzitter: Van der Linden

Tegenwoordig zijn 71 leden, te weten:

Asscher, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Benedictus, Van den Berg, Biermans, Van Bijsterveld, De Boer, Broekers-Knol, Doek, Dölle, Van Driel, Dupuis, Duthler, Eigeman, Elzinga, Engels, Essers, Flierman, Franken, Goyert, De Graaf, Hamel, Haubrich-Gooskens, Hendriks, Hermans, Hillen, Ten Hoeve, Hofstra, Holdijk, Ten Horn, Huijbregts-Schiedon, Janse de Jonge, Van Kappen, Kneppers-Heijnert, Koffeman, Kox, Kuiper, Lagerwerf-Vergunst, Laurier, Leijnse, Leunissen, Van der Linden, Meulenbelt, Meurs, Noten, Peters, Putters, Quik-Schuijt, Reuten, Rosenthal, Schaap, Schuurman, Slager, Slagter-Roukema, Smaling, Strik, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Thissen, Tiesinga, Vedder-Wubben, Vliegthart, De Vries, De Vries-Leggedoor, Werner, Westerveld, Willems en Yildirim,

en de heer Balkenende, minister-president, minister van Algemene Zaken,

alsmede mevrouw Verbeet, Voorzitter van de Tweede Kamer, en mevrouw Timmerman-Buck, oud-voorzitter van de Eerste Kamer.

□

De **voorzitter**: Ik open deze bijzondere zitting van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, die in het teken staat van het afscheid van de oud-voorzitter van de Eerste Kamer, mevrouw mr. Yvonne E.M.A. Timmerman-Buck.

Ik heet mevrouw Timmerman, de heer Timmerman en de kinderen alsook de hele familie van de heer en mevrouw Timmerman-Buck van harte welkom. In het bijzonder noem ik de ouders van Yvonne, de heer en mevrouw Buck. Heel bijzonder dat u hier bent. Het is voor mij een buitengewoon genoegen, u hier bij deze gelegenheid welkom te mogen heten.

Voorts verwelkom ik de Voorzitter van de Tweede Kamer, mevrouw Verbeet, de minister-president en de heren Tjeenk Willink, Korthals Altes en Braks, oud-voorzitters van de Eerste Kamer.

Een hartelijk welkom voorts aan alle genodigden.

Waarde Yvonne,

Vandaag is voor jou het sluitstuk van een periode van ruim tien jaar. Een indrukwekkende carrière in de senaat. Begonnen als fractiesecretaris van het CDA, na twee jaar fractievoorzitter en snel daarna Voorzitter van de Kamer. Je was de jongste, de eerste vrij gekozen en de eerste vrouwelijke voorzitter. Dat zal in ieder geval niemand je ooit meer kunnen nazeggen.

Je hebt jouw energie, jouw gaven van hoofd en hart, en dat zijn er vele, steeds gezet in dienst van het algemeen belang. Dat pad verlaat je ook nu niet, nu je naar de Raad van State gaat. Daarbij is jouw motief steeds geweest om te dienen, en niet om te heersen. Jij bent om dit alles een vrouw die een voorbeeld is voor onze moderne samenleving. Een vrouw die achting verdient en respect, jazeker. Dit woord is en wordt zo vaak gebruikt dat het zijn waarde hard aan het verliezen is, maar respect is niet op te eisen. Respect is nergens gratis te krijgen. Respect moet gram voor gram worden verdiend. Eenmaal verworven is het bovendien geen vanzelfsprekend bezit, want het moet elke dag opnieuw worden waargemaakt. Het openbare ambt, dames en heren, kent geen bonussen die buiten hun proporties groeien. Hoe hoger de achting, hoe groter de bescheidenheid. Dat is de waarde die het openbare ambt verleent aan zijn dienaren en dienaressen. Yvonne, jij bent daar werkelijk een authentiek voorbeeld van.

Jouw afscheid valt samen met de herdenking, gisteren, van de val van de Muur, twintig jaar geleden. Wij herinneren ons die dagen. Sommigen waren erbij, de meesten zaten voor de televisie. Er hing een sfeer van euforie in Europa, toen dat afschuwelijke symbool van onderdrukking en van onvrijheid zijn kracht had verloren en bezweek onder het vrijheidsenthousiasme van miljoenen. In die dagen liepen heel veel Europeanen met lichtjes in de ogen. Lichtjes van blijheid, maar ook van optimisme. Nu zou uiteindelijk alles goed komen.

Twintig jaar later is de sfeer minder blijmoedig, allereerst wat betreft Europa. Toen waren wij werkelijk één in ons denken over een gemeenschappelijke toekomst. Vandaag steken het nationalisme en het protectionisme weer steeds meer de kop op. Dat is gevaarlijk en bedenkelijk. Gemeenschappelijk vooruitdenken is zo veel meer inspirerend dan wantrouwend achter je eigen grenzen wegduiken. Laten wij de blije dagen van toen zien als inspiratiebron voor de jaren die voor ons liggen.

Aanbieding cadeau door Voorzitter René van der Linden

Daarnaast confronteert de kredietcrisis ons met het zicht op machtige voorlieden in het internationale kapitaalverkeer die zonder voldoende toezicht kennelijk het algemeen belang uit het oog verliezen. Is collectieve moraliteit dan een naïef ideaal voor dromers geworden? Is falend toezicht een excuus voor onzorgvuldigheid? Kunnen wij werkelijk overgaan naar een internationale vrije wereldsamenleving, nu er een fundamenteel tekort blijkt aan moraliteit en loyaliteit? Het zijn vragen die ons bezighouden en die wij ons ook moeten stellen, zoals hier bij openbare bijeenkomsten, maar ook thuis, op de werkvloer en in het café. Niet om met cynisme van alles afstand te nemen, maar om te concluderen dat daarvoor door ieder van ons, waar ook actief, een positieve bijdrage moet worden geleverd.

De samenleving zijn wij met elkaar. Samen presenteren wij de spiegel van onze tijd. Als wij daarin kijkend het beeld niet erg fraai vinden, dan moeten wij ons realiseren dat het wel ons eigen beeld is. Alleen wijzelf kunnen dit veranderen, verzachten en vriendelijker maken. Ook zonder de kredietcrisis werd en wordt er in ons deel van de wereld al flink wat afgemopperd. Als de energie die daaraan wordt besteed, zou worden ingezet voor vriendelijkheid en dienstbaarheid, dan zou veel kilte al snel verdwijnen. Nee, wij moeten niet wachten tot anderen hun plicht hebben gedaan. Iedereen heeft zijn eigen trede op de trap om schoon te maken en te onderhouden.

Twintig jaar geleden was het feest; feest in Europa. Als wij de val van het communisme herdenken, is dat een wezenlijk element daarvan. Laten wij ons het optimisme van toen herinneren en laten wij gezamenlijk weer verder bouwen. Toen kon er een hoogtepunt zijn. Wij kunnen nieuwe hoogtepunten maken. Er is daarom een groeiende behoefte aan diepgang in het politieke en maatschappelijke debat. In reactie op de vluchtige politieke arena van vandaag bestaat de noodzaak van fundamentele analyses en langetermijndenken. De Eerste Kamer heeft hierin bij uitstek een functie te vervullen.

Daarmee kom ik vanzelf weer bij jou, Yvonne. Je komt uit een politiek nest. De passie voor de publieke zaak en de politiek is jou met de paplepel ingegoten. Dienstbaarheid en gemeenschapszin maakten als vanzelf deel uit van het leven. Je vader genoot de reputatie van een

gedisciplineerd en krachtig bestuurder; een bestuurder uit één stuk. Het moge duidelijk zijn. De appel is wel heel dicht bij de boom gevallen! Bij de aanvaarding van de functie van Voorzitter van de Eerste Kamer schetste jij in heldere woorden welk doel je voor ogen stond: een zelfbewuste en zichtbare Eerste Kamer die actief – je bedoelde eigenlijk: actiever – haar bevoegdheden hanteert met een groot vermogen tot zelfkritiek.

Bij aanvang van je tweede termijn in 2007 heb je deze doelen verder aangescherpt en gepreciseerd. Vandaag, bij jouw afscheid, mogen wij concluderen dat je in zes jaar tijd de belofte volop hebt waargemaakt. Je hebt een stempel gedrukt op de wijze waarop de Eerste Kamer functioneert en zich naar buiten profileert. Je hebt door je optreden als Voorzitter de Eerste Kamer gezag en aanzien gegeven. Dit is niet onbelangrijk in een tijd waarin het parlement, de politiek en de sturende rol van de overheid in onze samenleving onderwerp zijn van twijfel en scepsis. Je bent dienstbaar aan anderen met een groot verantwoordelijkheidsgevoel en met plichtsbe-trachting, met oog voor details en voor de menselijke kant. Op de vraag waar het in het leven nu echt om draait, antwoord jij in een van je interviews dat eigen geluk en welzijn er alleen maar kunnen zijn als je er bent voor de ander. De persoonlijke aandacht kwam het sterkst tot uitdrukking bij het afscheid van 37 collega-senatoren die je ieder persoonlijk typeerde.

In 2003 zei je in deze Kamer: Voor u staat één brok energie. Wij hebben het geweten en wij kennen de resultaten: een stevige, maar motiverende aanpak. Wat daarbij opviel was dat je streng in de voorzittersstoel was en gemoedelijk in de nazit. Een van je hoogtepunten in de afgelopen periode is ontegenzeggelijk het voorzitterschap van het Nationaal Comité Zilveren Regeringsjubileum Koningin Beatrix in 2005. Na afloop liet jij als grap optekenen: vicevoorzitter Tjeenk Willink en ik zeiden laatst nog tegen elkaar "wij kunnen zo een bureau in feesten en partijen beginnen". Yvonne, het is toch wat anders geworden. Je maakt nu de overstap van de Kamer naar de Raad van State. Je kiest daarmee volledig voor de inhoud. Twee oud-Kamervoorzitters gingen je voor: Kranenburg in 1951 en Tjeenk Willink in 1997.

Tot slot. Enkele weken geleden werd ik gebeld door een oud-minister van België. Hij had in het vliegtuig het artikel "Kordate onderkoningin van Nederland" in de Volkskrant gelezen. Hij zei tegen mij dat hij mijn voorgangster niet kende, maar dat zij zonder twijfel een monument is. Hij heeft gelijk.

Yvonne, bij veel gelegenheden zei je dat de Eerste Kamer een orgaan is om hartstikke trots op te zijn. Je neemt nu afscheid van dit Hoge College. Je hebt het voorzitterschap vervuld conform de waardigheid ervan. Het is uitstekend geweest. En wij zijn hartstikke trots op jou. Ut geet dich good. Het ga je goed. Très chère amie, au revoir.

(applaus)

De voorzitter: Bij een afscheid hoort een cadeau en horen bloemen. Die laatste geef ik jou zo eerst. Ik overhandig je na de bloemen vervolgens het aandenken. Het is een geplastificeerde kleurenkopie van de laatste presentielijst van de Eerste Kamer die jij als lid getekend hebt, die van de vergadering van 27 oktober 2009.

Gerdi Verbeet, Voorzitter van de Tweede Kamer

Dan over het cadeau: vele malen heb jij senatoren die afscheid namen, een fraaie prent van het gebouw van de Eerste Kamer overhandigd. Jij krijgt van ons ook een prent. Die is echter nog veel specialer dan de prenten die de Kamer zelf beschikbaar heeft. Wij hebben de hand weten te leggen op een originele kopergravure van de beroemde Nederlandse graveur, cartograaf en uitgever van atlanten Joan Blaeu, die leefde van 1596 tot 1673. Het is een afbeelding uit 1640 van het stadhoudelijk paleis. De vergaderzaal van de Eerste Kamer, die dateert van 1655, staat er dus niet op. Wel is markant om te zien dat de Buitenhofzijde van de gebouwen die thans in gebruik zijn bij de Eerste Kamer en de Raad van State, de tand des tijds goed doorstaan hebben.

Met beide Hoge Colleges van Staat heb jij nu een verbondenheid. Het is jou ook bekend dat de Eerste Kamer in het huidige gebouw van de Raad van State een vergaderzaal zou willen realiseren waar openbare commissievergaderingen kunnen plaatsvinden. De vleugel waar die zaal moet komen, is op de prent goed te zien! Uiteraard rekenen wij op jouw onverminderde steun bij het realiseren van deze ambitie. Iedere keer dat je de prent ziet – en hopelijk kun je die een mooie plek in je huis geven – zul je aan dit streven en later aan de realisatie ervan herinnerd worden.

(overhandigen van cadeau en bloemen)

De **voorzitter**: Ik geef nu het woord aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, die van het spreekgestoelte gebruik gaat maken.

Mevrouw **Verbeet**: Mijnheer de voorzitter, geachte mevrouw Timmerman. "Als voorzitter zou ik een Eerste Kamer willen voorstaan die gekwalificeerd kan worden als zelfbewust en zichtbaar." Dit waren uw woorden in uw brief van 13 juni 2003, waarin u zich kandideerde als Voorzitter van de Eerste Kamer. Zelfbewust en zichtbaar. Daarmee doelde u op de Eerste Kamer als instituut, maar het is zeker ook op uzelf van toepassing. Wij hebben u leren kennen als zelfbewust en zichtbaar. U wist – en weet – heel goed wat u wilde, en daarmee maakte u het Frans Weisglas, mijn voorganger, en mij niet altijd gemakkelijk. Het zal velen van u bekend zijn: als

mevrouw Timmerman iets vindt en iets wil, dan is zij maar met heel veel moeite van het tegendeel te overtuigen. Wij kunnen wel vaststellen dat de Eerste Kamer van die onverzettelijkheid heeft geprofiteerd. Zichtbaarder en zelfbewuster is de senaat de afgelopen jaren zeker geworden.

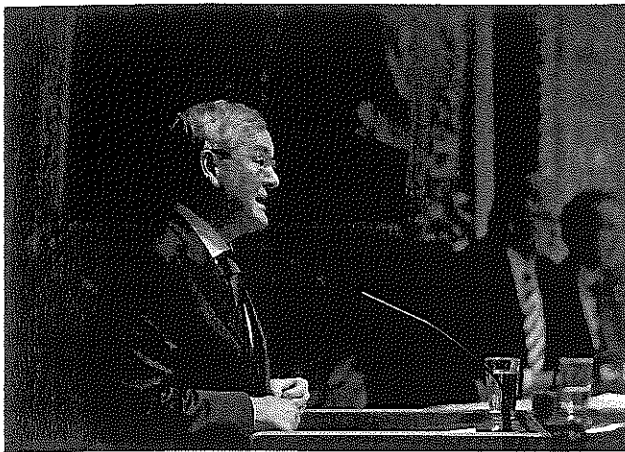
Het is geen geheim dat daarover in de Kamer die ik mag voorzitten, ook wel eens wat morrend wordt gedaan. "Zij zijn de chambre de réflexion, niet minder, maar ook niet meer dan dat", zo denken er bij ons velen. Wat daarbij overigens opvalt, is dat die opvatting 180 graden kan draaien als men, oorspronkelijk afkomstig uit de Tweede Kamer, eenmaal tot senator is gekozen. Kennelijk neemt de waardering voor het instituut en de opvatting over het belang ervan toe als men er zelf deel van uitmaakt. Dat stemt tot nadenken. Reflecteren, dus.

Met uw verkiezing tot voorzitter in mei 2003 was het ook de eerste keer dat aan de "overkant", in navolging van wat al eerder aan de andere overkant gebruik was geworden, via een open kandidaatstelling en verkiezing een voorzitter werd gekozen. Dat is inmiddels een gezamenlijke verworvenheid geworden, die beide Kamers niet meer gauw uit handen zullen geven. Maar uw verkiezing was ook om andere redenen historisch. Voor het eerst werd in de Eerste Kamer een vrouw tot voorzitter gekozen. Het spijt mij het te moeten vaststellen, maar ook daarin waren wij als Tweede Kamer net even iets eerder. Wij konden er tot voor enkele weken trots op zijn dat Nederland een volksvertegenwoordiging met twee Kamers kende die beide geleid werden door een vrouw. En dan ook nog een vrouw als staatshoofd. Ik zie de heer Balkenende al kijken. Voor zover ik weet, waren wij daarin redelijk uniek in de wereld. Met hoeveel genoegen ik ook met uw opvolger de kennismaking heb mogen hernieuwen, het is wel een beetje spijtig dat met uw vertrek daaraan een einde is gekomen.

Het enige voordeel is dat het afstemmen van de kleding – zwart-wit of wit-zwart – nu wel een stuk simpeler geworden is. Ik zal nooit vergeten dat de jonge leden van de Derde Kamer een moment serieus dachten dat de combinatie wit jasje, zwarte rok het uniform van de Kamervoorzitters vormde. Ik citeer nog eens met instemming uit uw kandidaatstellingsbrief uit 2003: "Vanuit de staatsrechtelijk gelijkwaardige positie van beide Kamers is een open houding geboden in de ambtelijke samenwerking met de Tweede Kamer."

Zo hebben wij elkaar regelmatig mogen ontmoeten. Niet alleen bij officiële en formele aangelegenheden, zoals de nationale herdenking op 4 mei, Prinsjesdag, staatsbezoeken en ontvangsten met buitenlandse collega's, maar ook op meer zakelijk terrein. Ik doel op de totstandkoming van het Huis voor Democratie en Rechtsstaat, dat u een zeer warm hart toedraagt. Of op het gezamenlijke voorlichtingsproject voor scholen, de Derde Kamer – ik zei zojuist al iets – waarbij u zich ook nooit onbetuigd liet.

Wij waren het niet altijd eens. Dat hoeft ook niet. Ook de informele overleggen scherpten aan beide kanten de geest, maar gelukkig niet de messen. Er is één in het oog springende zaak waarover wij van mening zijn blijven verschillen, niet alleen persoonlijk, maar ook als instituut: de embargoregeling rond Prinsjesdag. Nog zeer onlangs heeft de Tweede Kamer met een ruime meerderheid een motie aangenomen waarin om afschaffing van de embargoregeling wordt gevraagd en om openbaarmaking van alle begrotingsstukken al op vrijdag voor

Geert Jan Hamilton, Griffier van de Eerste Kamer

Prinsjesdag. Voor u een staatsrechtelijke gruwel. Ik ben benieuwd of wij daarover nog nader van u horen nu u deel uitmaakt van het hoogste adviesorgaan van de regering.

Wij hebben u tien jaar lang mogen meemaken als een actief en geïnvolveerd politica, eerst als lid en later als voorzitter van de CDA-fractie in de Eerste Kamer. En daarna in de meer neutrale rol van Voorzitter van de Eerste Kamer. Ik kan mij voorstellen dat het even wennen zal zijn nu uw rol meer binnenskamers is geworden. Uw motief om deze keuze te maken – meer tijd voor mantelzorg voor uw naasten – dwingt alleen maar heel, heel veel respect af.

Beste Yvonne, namens de Tweede Kamer, maar ook persoonlijk, wil ik je hartelijk bedanken voor de samenwerking en voor de contacten die wij hebben onderhouden. Heel veel genoeg in de Raad van State, formeel ook nog steeds aan het Binnenhof gevestigd. Alleen al om die reden zullen wij elkaar zeker nog tegenkomen. Het ga je goed!

(applaus)

De heer **Hamilton**: Voorzitter. Het is voor een Griffier bijzonder en uitzonderlijk in dit huis, in een zitting van de Eerste Kamer het woord te mogen voeren. Met uw welnemen richt ik mij rechtstreeks in de tweede persoon enkelvoud tot onze oud-voorzitter.

Mevrouw de oud-voorzitter. Op 4 september jongstleden verraste u velen in deze Kamer en in het land met de mededeling dat u het voorzitterschap en het lidmaatschap van de Eerste Kamer zou neerleggen, nadat het kabinet die dag besloten had u bij de Kroon voor te dragen voor benoeming tot lid van de Raad van State. Met de slagvaardigheid, doelgerichtheid en precisie die kenmerkend zijn voor uw optreden zette u het proces naar de verkiezing van uw opvolger en de ambtsoverdracht in werking. Op 6 oktober heeft u de voorzittershamer aan de heer Van der Linden overgedragen. Vandaag is er tijd voor een terugblik en reflectie.

Uw voorzitterschap is alleen al hierom historisch te noemen omdat u de eerste Voorzitter van de Eerste Kamer bent geweest die in een vrije verkiezing, op basis van persoonlijke kandidaatstellingen, bent gekozen. U

bent gekozen vanwege ambitie, een visie en een programma. Ook ik citeer een paar zinnen uit de kandidaatstellingsbrief uit 2003. "Als voorzitter zou ik een Eerste Kamer willen voorstaan die gekwalificeerd kan worden als zelfbewust en zichtbaar. Zelfbewust vanwege de overtuiging dat de Eerste Kamer ertoe doet. Belangrijke verbeteringen zie ik vooral in het meer zichtbaar maken van uitkomsten van het debat in deze Kamer door beter gebruik van de moderne communicatiemiddelen. Het systematisch bijhouden van door de regering gedane toezeggingen en controle op nakoming daarvan kan de positie van de Kamer versterken."

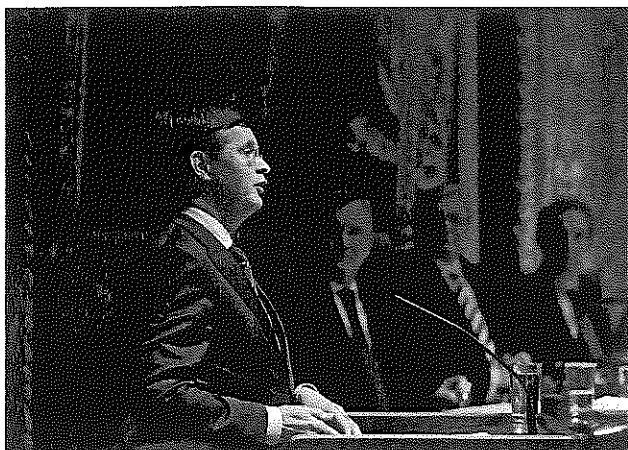
Voor allen die uw voorzitterschap gevolgd hebben, zal alleen deze passage al illustreren dat u uw programma hebt uitgevoerd. U wist voor wat betreft de grote lijnen van het beleid, alsook voor ieder uitvoeringsaspect, en daarnaast voor ieder project, protocollair evenement, ontvangst, bezoek enzovoorts wat u wilde. En wat u wilde, is nagenoeg altijd nagenoeg geheel gebeurd.

"De Voorzitter leidt (...) de werkzaamheden van de Eerste Kamer." Aldus het Reglement van Orde, in alle eenvoud, maar ook in alle breedte. Dat impliceert ook de aansturing van, en het toezicht op de Griffier en de door hem geleide ambtelijke organisatie. Dat hebben de opeenvolgende Griffiers geweten. Bij uw aantreden stond u voor ogen een kanteling van de ambtelijke organisatie, zodat die zou worden van reactief meer proactief, van uitvoerend naar inhoudelijk ondersteunend, ondersteunend naar de omslag van de Kamer van beslotenheid naar zelfbewuste verantwoording door openbaarheid en zichtbaarheid, gericht op grotere twee-eenheid met de Tweede Kamer waar het bepaalde, voor beide Kamers van de Staten-Generaal van belang zijnde ondersteunende activiteiten aangaat. Een en ander heeft geleid tot een relatief tamelijk ingrijpende reorganisatie van de Griffie.

In 2006 belandde ik als nieuwe Griffier in een rijdende trein. De organisatieplaatjes stonden vast, de vernieuwde bemensing en de omslag naar verbrede professionele activiteit moesten nog voor een deel voltrokken worden.

Onder uw voorzitterschap is het aantal universitair geschoolde ambtelijke medewerkers van de Eerste Kamer tot boven de tien gestegen. Naar elf, welteverstaan. Dit aantal komt mij, in verhouding tot de hulptroepen die de regering op veertien departementen ten dienste staan, alsook in internationaal vergelijkend parlementair perspectief, bescheiden voor. Voor de Eerste Kamer betekende het een redelijk spectaculaire groei, die intensivering van de ondersteuning op wetgevingsgebied, wat betreft Europese dossiers en het organiseren van symposia, congressen en expertmeetings op velerlei terrein mede mogelijk heeft gemaakt. De websites van de Eerste Kamer konden uitgroeien tot het dagelijks met nieuwe informatie gevoede centrale communicatie-instrument van de Kamer. Een opsomming van de thema's op staatsrechtelijk en Europees terrein die de Kamer op uw instigatie in haar College van Senioren heeft aangesneden en de producten die uit hoofde van uw programma gerealiseerd zijn, gaat het bestek van mijn bijdrage te boven.

Plotseling eindigt nu deze reeks. Achteraf bezien, was het een veeg teken dat eerder dit jaar de instructie kwam dat het jaarbericht over het parlementaire jaar 2008-2009 uiterlijk op 31 oktober, zes weken na ommekomst van dat jaar, zou moeten verschijnen. Een datum die gehaald is.

Jan Peter Balkenende, minister-president

Als voorzitter hebt u steeds de hoogste kwaliteit nagestreefd. Dat geldt de wijze waarop de Kamer de wetgeving beoordeelt, haar instrumenten benut, haar taken op Europees en internationaal terrein invult en haar zelfkritisch vermogen handhaaft, maar ook uw eigen optreden binnen de Kamer en als eerste representant van dit Hoge College van Staat naar buiten. Geheel vrij van spanning is het verrichten van het vele werk voor u en uw omgeving niet altijd gebleven. Wat u nastreefde, stoelde op een groot plichtsbesef en een groot verantwoordelijkheidsgevoel. Daarin hebt u veel respect afgedwongen.

Naar een woord van Jean Monnet: "Om vooruitgang te brengen zijn mensen nodig. Voor duurzaamheid heeft de samenleving instituties nodig."

Beste Yvonne. Jij gaat maar de Eerste Kamer blijft, als institutie sterker dan toen je aantrad. Namens de medewerkers dank ik je voor je sturing en je visie. Wij verwachten dat het vele dat je nalaat, bijdraagt aan de continuïteit van dit parlementaire huis dat je zo dierbaar is.

(applaus)

De **voorzitter**: Het woord is aan de minister-president.

Minister Balkenende: Mijnheer de voorzitter, maar vooral: mevrouw de oud-voorzitter, beste Yvonne. Tegen de regels van deze Kamer in durf ik het aan om vandaag niet via u, mijnheer de voorzitter, te spreken. Yvonne, we kennen elkaar al zo lang en zo goed dat ik je, ook tegen de regels in, bij deze gelegenheid maar gewoon wil tutoyeren. Dat doe ik met enige schroom, omdat de Voorzitter van de Eerste Kamer natuurlijk een belangrijkere rol inneemt in ons constitutioneel bestel dan de minister-president. Ik zucht even ... Bij staatsbezoeken en bij allerlei andere officiële aangelegenheden was mijn protocollaire plaats altijd na jou en evenzeer na die van de Voorzitter van de Tweede Kamer. Dat is volkomen terecht. Het went ook betrekkelijk snel; bij mij heeft dat een jaar of vijf geduurd ... Het is altijd mooi om dit duo Kamervoorzitters te zien. Soms is er eenheid van gedachte, maar soms ook verschil van opvatting. Ik heb

nadrukkelijk uw soevereiniteit van uw eigen kring dan ook maar erkend.

Vandaag wil ik het protocol laten voor wat het is. Ik denk dat iedereen hier het met mij eens is als ik zeg dat je een bijzondere voorzitter van de Eerste Kamer bent geweest. Bijzonder – het is al gezegd – omdat je de jongste voorzitter was in de lange geschiedenis van deze Kamer. Bijzonder, omdat je de eerste voorzitter was die gekozen werd in een echte verkiezing. Bijzonder, omdat je de eerste vrouw was die deze functie vervulde. Je was echter vooral bijzonder door de manier waarop je het voorzitterschap invulde. "Wie aan de Kamer komt, komt aan mij", zei je laatst in een interview. Dat straalde je ook zes jaar lang in alles uit. Je was een voorzitter die boven de partijen stond, een voorzitter die stond voor de hele Kamer, professioneel, gedreven en slagvaardig.

Voor jou is de Eerste Kamer in de eerste plaats een *chambre de réflexion*. Niet dat de Eerste Kamerleden de hele dag reflecterend in de bankjes moeten hangen, zoals je ooit zei. Nee, met "*chambre de réflexion*" bedoel je dat de Eerste Kamer verdieping moet brengen, dat het in dit huis niet moet gaan om de waan van de dag, maar om een visie op de fundamentele vraagstukken waar we met elkaar voor staan. Vraagstukken over de inrichting van de samenleving, de rol van de overheid, en de toekomst van Nederland en Europa.

Daaruit spreekt de enorme maatschappelijke betrokkenheid die je van huis uit hebt meegekregen. Hoeveel uren hebben wij in onze jonge jaren bij het wetenschappelijk instituut van het CDA niet samen gesproken over de vraag hoe Nederland beter kon, hoe de wereld beter kon! Daarover – ik herinner het mij nog zo goed – sprak je met kennis van zaken en altijd met passie. Je was buitengewoon kritisch; debatten met jou waren altijd aanscherpend voor mijn eigen gedachten. Het was toen een fantastische ervaring om met je samen te werken.

Die passie, die jou steeds heeft gekenmerkt, kenmerkt ook je inzet om de maatschappelijke positie van deze Kamer te versterken. In je aanvaardingsspeech zei je daarover het volgende. "Ook al wordt de Eerste Kamer indirect gekozen, we hebben toch de taak om de burgers direct te representeren." Daarom heb je je de afgelopen zes jaar met hart en ziel ingezet voor een zichtbare en zelfbewuste Eerste Kamer. Dit zijn twee woorden die nauw met elkaar samenhangen. Zichtbaar, omdat je vindt dat mensen recht hebben te weten wat hier gebeurt en waar de Eerste Kamer voor staat. Zelfbewust, omdat je ervan overtuigd bent dat de Eerste Kamer ertoe doet. Vandaar ook dat je een groot vermogen tot zelfkritiek zo belangrijk vindt, niet ter ondermijning van de Eerste Kamer, zoals je zelf zegt, maar juist ter onderstreping van haar bestaansrecht.

Bij die zelfbewuste en zichtbare Kamer hoorde in jouw opvatting ook een stevig politiek debat. Zulke debatten zijn er ook geweest. Onder jouw voorzitterschap heeft het kabinet het in dit huis niet altijd gemakkelijk gehad. Dat hoort ook zo in een volwassen democratie. Ik herinner mij bijvoorbeeld nog levendig de behandeling van de Zorgverzekeringswet.

Ik ben je er dankbaar voor dat we de laatste zes jaar verstoken zijn gebleven van nachten zoals we die vroeger wel eens hadden. Ik ben je er dankbaar voor dat jouw slagvaardige manier van voorzitten ervoor zorgde dat iedereen meestal op een aanvaardbaar tijdstip naar bed kon, althans voor zover men niet nog even gezellig bleef hangen. Ik herinner mij het laatste debat dat ik hier

Yvonne Timmerman-Buck, oud-voorzitter van de Eerste Kamer

voerde, de algemene politieke beschouwingen. Je vroeg toen of ik nog wat bleef drinken. Ik moest nee zeggen, omdat ik de volgende dag andere verplichtingen had, andere debatten in de Tweede Kamer. Zo zie je hoe het gaat: senatoren reflecteren nog wat na bij een glaasje en de premier gaat zich voorbereiden op een volgend debat. Ik ben blij dat ik dit met de aanwezigen heb kunnen delen!

Dat laatste, het op tijd weg kunnen, hebben we misschien ook wel te danken aan een eigenschap die ik altijd in je heb bewonderd. Hoe druk en hectisch het leven van een Kamervoorzitter ook is, jij had en hebt altijd aandacht voor de mensen om je heen, in de eerste plaats voor je ouders en familie, maar ook voor goede vrienden. Dat is belangrijk voor je en als het erop aankomt, belangrijker dan al het andere. Dat siert je.

Yvonne, een laatste hoogtepunt dat ik nog wil noemen, is jouw voorzitterschap van het Nationaal Comité dat de viering van het zilveren regeringsjubileum van Hare Majesteit de Koningin voorbereidde. Dat deed je met de deskundigheid en slagvaardigheid die we van je kennen. Maar je deed het ook met de overtuiging dat het koningschap en het Huis van Oranje van grote waarde zijn voor de Nederlandse samenleving; dezelfde overtuiging waarmee de laatste zes jaar het "Leve de Koningin!" klonk op Prinsjesdag. Namens Hare Majesteit mocht ik je enige tijd geleden een Koninklijke onderscheiding uitreiken en ik weet dat je daar veel betekenis aan hecht. Ik moet zeggen: het "Bureau Timmerman-Buck en Tjeenk Willink", voor al uw feesten en partijen, is toch iets wat ons voorlopig zal bezighouden. Als er dus ooit wat ruimte komt voor nevenactiviteiten bij de Raad van State, is dit wellicht een mooie gedachte. Feesten op niveau!

Beste Yvonne. Je mag trots zijn op wat je de afgelopen zes jaar hebt bereikt. Het kabinet en ik persoonlijk zijn je in ieder geval dankbaar voor je grote inzet en betrokkenheid. Ik ken je liefde voor de Eerste Kamer en het werk als voorzitter goed genoeg om te weten dat dit afscheid niet gemakkelijk voor je is. Tegelijkertijd sta je in een mooie traditie, want twee van je voorgangers, professor Kranenburg en de heer Tjeenk Willink, maakten de overstap van het Binnenhof naar de Kneuterdijk al eerder.

Je zegt zelf dat je ernaar uitziet om weer eens lekker in de dossiers te kunnen spitten. Dat zal ongetwijfeld lukken. Ik wens je heel veel succes en geluk bij de Raad van State. Je bent dan wel niet het eerste vrouwelijke of jongste raadslid ooit, maar ik weet zeker dat je ook in je nieuwe functie je bijzondere kwaliteiten en je grote betrokkenheid weer zult laten zien. Het duurt vast niet lang voor we je horen zeggen: wie aan de Raad van State komt, komt aan mij.

Voorzitter. U hebt een cadeautje aangeboden. Ik heb ook iets, maar dat is inmiddels beland achter de roddendrons.

Yvonne, nogmaals heel veel dank voor de samenwerking, voor jouw activiteiten, voor jouw inzet, ook voor de democratie, en heel, heel veel succes in de toekomst!

(applaus)

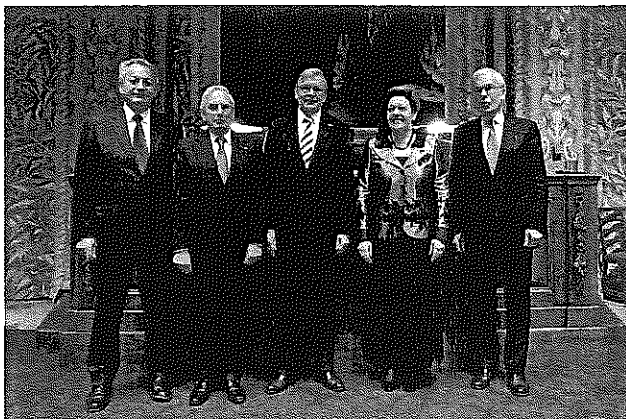
Mevrouw **Timmerman-Buck**: Voorzitter. Ik heb het afgelopen halfuur wel gedacht dat ik terecht was gekomen in een zaligverklaring. Bij mijn weten gebeurt zo iets nooit als iemand nog leeft en duurt een en ander decennialang. Ik zie het maar als bewijs van de stelling die ik vaak verkondigd heb dat deze Kamer zelden enige traagheid kan worden verweten.

Voorzitter. Er is mij door u en door anderen veel lof toegezwaaid. Ik neem aan dat niemand mij euvel zal duiden dat ik die lof doorgeleid. Allereerst naar de mensen die mij hebben opgevoed: mijn ouders. Ik ben buitengewoon geroerd dat ze hier vandaag aanwezig kunnen zijn, toeval of niet, op de landelijke dag van de mantelzorg.

Ik herinner mij nog als de dag van gisteren dat er sprake was van enorme werkloosheid, om en nabij het dubbele van de huidige en we noemen dit crisistijd, dramatische gezinssituaties, bureu die uit wanhoop emigreerden naar Canada, daar niemand kennende en de Engelse taal totaal niet sprekende; dat was de situatie na de mijnsluitingen in Limburg. Ik zat toen op de middelbare school. De enorme werkkraft van mijn vader, die als eerstverantwoordelijk gedeputeerde in die tijd daarmee aan de slag moest; zijn visie, passie, lef en doorzettingsvermogen hebben een onuitwisbare indruk op mij gemaakt, evenals de intelligentie en standvastigheid van mijn moeder, hét fundament van een, tot op de dag van vandaag, hecht gezin.

Het Kamervoorzitterschap had ik evenmin kunnen uitoefenen zoals ik dat heb gedaan, zonder mijn man, dé steun en toeverlaat in mijn bestaan, die mij samen met onze drie prachtkinderen door het leven draagt.

Vanaf de eerste dag van het Kamervoorzitterschap ben ik hier ondersteund door drie mensen in continue, dagelijkse nabijheid. Hen wil ik graag noemen. Kamerbevaarder Piet van Gils, die zich met grote toewijding van zijn taken kweet. Niet alleen de dagelijkse zorg voor de voorzitter, maar alle taken, van de zorg voor de tijdige ondertekening van goedgekeurde wetsvoorstellen tot de ontvangst van staatshoofden. Chauffeur John Meinders, altijd goedgemutst, of het nu in de vroegste ochtenduren was of in de late avonduren, en bij wie ik mij, zeker als we met escorte moesten rijden – doodeng is dat – altijd veilig wist. Elise Nanninga, secretaresse, accuraat, snel en proactief. We waren al zo snel op elkaar ingespeeld dat we meer dan zes jaar een stevige tandem hebben gevormd. Ik noem, als ik haar noem, ook Elly van Os, die bij de vervanging van Elise bepaald niet voor de

Vijf voorzitters van de Eerste Kamer, v.l.n.r. Gerrit Braks, Frits Korthals Altes, huidige Voorzitter René van der Linden, Yvonne Timmerman-Buck en Herman Tjeenk Willink

kwaliteiten van de laatste onderdoet. Graag wil ik hen van ganser harte danken voor een geweldige samenwerking en zeker ook voor de warmte die ik daarbij mocht ervaren!

Uiteraard geldt mijn waardering alle medewerkers. Van de kwaliteit van het personeel wordt terecht, ook door de leden, hoog opgegeven. De Griffier – hij schoof het op mij, maar het ligt aan hem – heeft de lijn van het aantrekken van zeer bekwame mensen weten door te zetten. Dat is van wezenlijk belang in een organisatie die uitsluitend vaart op menselijk kapitaal. Dank daarvoor, Geert Jan, en voor je woorden van vandaag.

Voorzitter. De "Kanteling" is een paar keer genoemd. Samen met de toenmalige ondervoorzitters heb ik dat totaalplan opgezet en uitgevoerd. Ik heb hen al bij het afscheid van deze Kamer bedankt voor hun bijdrage daarin. Met de huidige ondervoorzitters, Klaas de Vries en Heleen Dupuis, heb ik ook even prettig als adequaat samengewerkt. Ik vind het wat dat betreft eigenlijk nog steeds jammer dat we de uitvoering van het werkplan tot 2011 niet samen kunnen afmaken.

Het huisvestingsprobleem is even genoemd. Iedereen weet dat we ons oog hebben laten vallen op die vleugel waar nu de Raad van State huist. Een van de leden heeft mij, vlak voordat ik overging naar de Raad van State, gevraagd of ik, als ik daar werkzaam zou zijn, de vicepresident niet eens lief wilde aankijken. Welnu, ik weet zeker dat dát niet helpt! En terecht, want het gaat om de kracht van de argumentatie. Maar nu de openbaarheid van commissievergaderingen in deze tijd in het geding is, mag ik aannemen dat de oud-voorzitter van deze Kamer, de heer Tjeenk Willink, daar buitengewoon gevoelig voor is en er zal ongetwijfeld dus snel een oplossing worden gevonden.

Ik wil hier graag aan toevoegen – ik weet namelijk dat de Huishoudelijke Commissie daarmee bezig is – dat goed moet worden nagedacht over het toelaten van camera's in deze zaal, want niets menselijks is ook de leden van de Eerste Kamer vreemd. Het gaat er dus om een evenwicht te bewaren tussen enerzijds een grotere openbaarheid en anderzijds een beteugeling van profileringsdrift, die immers snel kan schuren met het karakter van deze Kamer als chambre de réflexion.

Met de vorige Tweede Kamervoorzitter, de heer Weisglas, heb ik een aantal malen bijzondere gelegenheden meegemaakt en bijzondere samenwerkingsverbanden gehad: de bijeenkomsten van de Europese parlementsvoorzitters tijdens het Nederlands voorzitterschap van de EU, bijzondere verenigde vergaderingen, bij het overlijden van koningin Juliana en van prins Bernhard, maar ook bij het 25-jarig regeringsjubileum van de Koningin. Met de huidige Kamervoorzitter, mevrouw Verbeet, Gerdi, waren dit type gelegenheden er minder. Maar door haar komst – zij memoreerde het al – hebben wij wel een in Europa uniek feit geschapen: beide Kamers die gelijktijdig door een vrouw werden voorgezeten.

Plezierig heb ook ik samengewerkt met de huidige Tweede Kamervoorzitter. Dat laat onverlet – zij memoreerde dat ook al – dat je soms tegenover elkaar kunt staan, eenvoudigweg omdat het belang van de Kamer dat vergt. Naar mijn opvatting is dat inherent aan een tweekamerstelsel. Ervaringen van andere Europese senaatsvoorzitters bevestigen dat en dat relativeert ook. Zij noemde zojuist met name de embargoregeling. Misschien mag ik dit meegeven: het zou goed zijn om niet zozeer te denken in termen van gelijk krijgen, maar gelijk hebben.

Bij beide Kamers dient mijns inziens sprake te zijn van een zodanige complementariteit, dat het geheel meer is dan de som van de delen. Het is vanuit die visie dat de voorstellen van deze Kamer over onze Europese parlementswerkzaamheden aan de Tweede Kamer zijn gedaan. Ik hoop vurig dat dat een vruchtbare samenwerking oplevert.

De minister-president dank ik eveneens van harte voor zijn woorden. Het is inderdaad een feit van algemene bekendheid dat wij elkaar al lang kennen. Juist die onderliggende vertrouwensband vergemakkelijkte naar mijn ervaring dat de onderscheiden verantwoordelijkheden en opvattingen werden gerespecteerd en dat zonder diplomatiek te hoeven zijn, gezegd kon worden wat gezegd moest worden. De minister-president weet dat ik daarin buitengewoon helder kan zijn, maar hij kan dan ook tegen een stootje. Toch?

Het is vaker genoemd: ik heb steeds gestaan voor deze Kamer als instituut met het karakter van een chambre de réflexion. Wij zijn allemaal kind van onze tijd. Op grond daarvan wordt wel eens gedacht dat ook deze Kamer zich niet aan de tand des tijds kan onttrekken. Meer politisering, meer gelijkenis met de Tweede Kamer, enzovoorts. Natuurlijk zijn wij allemaal een kind van onze tijd. Wij moeten dat ook willen zijn. Wij moeten onderdeel willen zijn van de samenleving die wij mogen representeren. Tegenover het kind zijn van deze tijd, stel ik echter de uitspraak van Augustinus: "Wij zijn de tijden." Wij zijn de tijden! Het is aan ons, het is aan u om in een tijdsgewricht van fragmentatie, onzekerheid en onvrede, deze Kamer een baken te doen zijn en blijven van betrouwbaarheid, evenwicht, deugdelijkheid en stabiliteit. De toekomstbestendigheid van instituties is gegeven met hun ratio en met de deugdelijkheid van mensen die deze instituties dragen. Alle initiatieven die ik in de afgelopen 6,5 jaar heb genomen, beoogden dááaraan dienstbaar te zijn. Dat ik die ruimte als voorzitter heb genomen, kon echter alleen maar omdat mij dat telkens door de leden werd toevertrouwd. Dát maakte de uitdaging van het Kamervoorzitterschap voor mij tot een

voorrecht. Allemaal buitengewoon bedankt. Het ga jullie goed.

(applaus)

De **voorzitter**: Yvonne, heel veel dank voor deze slotbeschouwing in deze buitengewone vergadering.

Ik verzoek de aanwezigen te blijven zitten tot mevrouw Timmerman de zaal heeft verlaten. Ik vraag de oudvoorzitters om met de vertrekkende voorzitter voor het rostrum te gaan staan, zodat er een foto gemaakt kan worden. Dan sluit ik dit bijzondere deel van de vergadering.

Sluiting 17.20 uur